

сімейного дозвілля», 2017. 496 с.

3. Вишневецька М. Велика політика на Дикому Полі. URL: <http://bukvoid.com.ua/reviews/books/2018/02/27/092424.html>

4. Даневська І. Німецький принц Богуслав Радзивіл. Київ: Темпора, 2016. 696 с.

5. Філоненко С. Місія здійснення: популярна література у дзеркалі критики: літературно-критичні статті. Мелітополь: Видавничий будинок Мелітопольської міської друкарні, 2017. 184 с.

Тендітна Н.

– кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови та літератури Донбаського державного педагогічного університету

Конотоп І.

– студент IV курсу українсько-англійського відділення філологічного факультету Донбаського державного педагогічного університету

УДК 821.161.2

СМЕРТЬ ЯК ОДНА З ХАРАКТЕРИСТИК ГОЛОВНОЇ ГЕРОЇНИ В РОМАНІ В. ЛИСА «СОЛО ДЛЯ СОЛОМІЇ»

Автори статті намагаються простежити, як смерть відіграє одну з визначальних ролей у становленні світоглядної парадигми головної героїні в романі «Соло для Соломії» Володимира Лиса. Адже письменник розглядає «віталізацію смерті», але не таку, яка переходить до нового життя, а таку, що дає поштовх до нових стосунків. З часом вона стає необхідною умовою для перетворення духовного світу героїні, яка постійно сам-на-сам стикається з життям і смертю водночас. І це зумовлено не тільки реаліями історичних подій на Західній Україні. Адже автор повсякчас наводить паралелі з іншими дівчатами, жінками, родинами, де збіг таких трагічностей не є фатальним.

Ключові слова: смерть, випробування, переродження, перетворення, внутрішній світ, людяність.

Тендитная Н.

– кандидат филологических наук, доцент кафедры украинского языка и литературы Донбасского государственного педагогического университета

Конотоп И.

– студент IV курса филологического факультета украинско-английского отделения Донбасского государственного педагогического университета

СМЕРТЬ КАК ОДНА ИЗ ХАРАКТЕРИСТИК ГЛАВНОЙ ГЕРОИНИ В РОМАНЕ В. ЛИСА «СОЛО ДЛЯ СОЛОМИИ»

Авторы статьи пытаются проследить, как смерть играет одну из определяющих ролей в становлении мировоззренческой парадигмы главной героини в романе «Соло для Соломии» Владимира Лиса. Ведь писатель рассматривает «витализацию смерти», но не такую, которая переходит к новой жизни, а такую, которая дает толчок к новым отношениям. Со временем она становится необходимым условием для преобразования духовного мира героини, которая постоянно, один на один, сталкивается с жизнью и смертью одновременно. И это обусловлено не только реалиями исторических событий на Западной Украине. Ведь автор постоянно проводит параллели с другими девушками, женщинами, семьями, где совпадение таких

трагичности не является фатальным.

Ключевые слова: смерть, испытание, перерождение, преобразование, внутренний мир, человечность.

Tenditna N.

– Candidate of Science (Linguistics), Associate Professor, Ukrainian Language and Literature Department, Donbas State Teachers' Training University

Konotop I.

– Bachelor's Degree Programme Student, Department of Philology (Ukrainian and English Languages), Donbas State Teachers' Training University

DEATH AS ONE OF THE CHARACTERISTICS OF THE MAIN HEROINE OF THE NOVEL BY V. LYS «SOLO FOR SOLOMIIA»

The author of the article tries to trace how death plays one of the decisive roles in the development of the world-view paradigm of the main character in the novel «Solo for Solomia» by Volodymyr Lys. After all, the writer views the «vitalization of death», but not the one that goes to a new life, but one that gives impetus to new relationships. Over time, it becomes a prerequisite for the transformation of the heroine's spiritual world, who constantly encounters life and death at one and the same time. And this is due not only to the realities of historical events in Western Ukraine. After all, the author always brings parallels with other girls, women, families, where the coincidence of such tragedies is not fatal.

Key words: death, trial, rebirth, transformation, inner world, humanity.

Постановка проблеми. Сучасні напрямки розвитку української літератури дивують своїм різноманіттям підходів до висвітлення характеристики та внутрішнього світу своїх героїв.

Але малорозробленість теми, відсутність ґрунтовних праць, присвячених функціонуванню танатологічних мотивів у сучасній літературі визначають актуальність дослідження.

Аналіз останніх досліджень. На сьогодні ще не маємо ґрунтовної праці, яка б відображала дослідження панівної ролі смерті у зображенні головних героїв у прозі В. Лиса. Тому під час наших роздумів будемо спиратися виключно на текст твору.

Мета та завдання дослідження – простежити авторську позицію та способи відображення характеротворення за допомогою смерті в романі В. Лиса.

Виклад основного матеріалу з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів.

Розповіді про смерті в житті головної героїні в романі В. Лиса трагічні, що зближує їх із самим життям Але автор уникає змалювання смерті з надмірною натуралізацією і тому ніби нейтралізує відверто негативне ставлення до неї. А бездоганна зовнішність героїні: «Дуже швидко й рано, ще й року доньці не було, Соломія зрозуміла, що її диво-дивне росте справжньою красунею» [1, с. 82] навмисне протиставляється автором умовам тодішньої дійсності, щоб поглибити абсурдність часу, наголосити на тому, що під час масових смертей стираються межі людяності, доброти й краси. Але саме біографічні

факти з життя героїні, пов'язані з втратами та смертельними небезпеками деталізують, дають вичерпну характеристику Соломії. Тому однією з найвагоміших характеристик головної героїні роману В. Лиса «Соло для Соломії» постає дослідження її реакції на смерті близьких людей. Кожна нова подія смерті в житті Соломії – це екскурси в минуле та сучасні хроніки, які розкривають потаємні думки, переживання, її надії і сподівання, демонструють страхи, забобони та звітують про перемоги та поразки над своїми почуттями: *«Коли снайпер вистрілив, Павло Андрійович відштовхнув свого товариша, але куля, яка призначалася йому, влучила у Вашого чоловіка»* [1, с. 166].

«Сумно, що не стало отця Андронія», – думає ще маленька героїня, повертаючись із першого у своєму житті похорону. Одночасно з почуттями у чіткій послідовності автор ніби підсумовує внесок Андронія у виховання та формування внутрішнього світу Соломії. Хоча вона й сама все чудово розуміє не зважаючи на свій вік: *«І Соломія стала думати про отця Андронія. Про його притчі й дивну прив'язаність до неї. Єдиний раз сварив батюшка, як сказала, що школу покинула»* [1, с. 52].

Ціною власного життя, Соломія кидається на захист своєї конкурентки: *«Бо хіба мона людині ні за що ні про що смерті завдавати? Навіть якщо ця людина – Руфка. Хай яка вона ни є... Таж ни мона й таку ні за що вбивати...»* [1, с. 52]. Бо з пам'яті виринають слова покійного отця Андронія: *«Нема порятунку синам ізраїлевим, споконвіку нема... Раніше вони словом рятувалися, золотом-сріблом намагаються, тільки його Бог не бачить. А мо', й не хоче побачити»* [1, с. 62]. І саме ця подія показує, наскільки сильним є почуття любові до ближнього у героїні у порівнянні зі страхом перед можливою небезпекою, а то й власною смертю.

Письменник демонструє різні види смерті, подає різні її причини й різноманітні передсмертні стани людини, нерідко дає читачеві змогу побачити реакції оточення на смерть персонажа. Але Соломія кожного разу проявляє свої емоції у вигідній позиції. А можлива власна смерть миттєво змінює світогляд Соломії: *«Хай німець її уб'є, як мав убити Руфину. Ци заведе в те гетто? Вона боїться, али більше, ніж того, що станеться, боїться того, що буде потім. Неслави. Руфина, певно ж, не скаже, як вона її порятувала»* [1, с. 62].

Соломії «Бог відвів» майже дев'яносто років. Спостерігаючи за її життям, письменник характеризує не тільки її оточення, але й цілу епоху через ставлення до смерті, масове знецінення людського життя під час революції, війни: *«...повезли на війну з Японією, де при розмінуванні відірвало йому два пальці... Повезло... бо ж могло бути і гірше – оно двоє загоренців у тим таборі пуд Саратовом й поховали...»* [1, с. 327].

Народна українська мораль та традиції вимагають забезпечення людині у передсмертний час відчуття родинної підтримки, постійної присутності рідних біля вмираючого. Саме Соломія і стає тим, на кого письменник покладає ці обов'язки. Персонажі здебільшого помирають

раптово. Тому можемо небагато довідатися про стан помираючої людини, його відчуття, хоч самі картини смерті виписані у В. Лиса цілком натуралістично: *«Із кожним реченням і навіть словом голос його слабшав. Соломія простягла, подала свою руку, він узяв, спробував стиснути її, та неслухняні пальці розтислися, рука опустилася донизу. Григорій важко задихав, намагався чи то далі заспівати, чи то вимовити якісь слова, але не зміг. Ще за хвилину він сапнув пару раз, хапнув повітря й перестав дихати»* [1, с. 362].

Для автора важливо показати, що смерть не лякає Соломію, бо кожна із смертей визначає для неї нове життя, надає їй іншого змісту, хоча й робить її на певний час самотньою: *«На другий день після похорону Соломія прокинулася за звичкою рано-вранці... Вона дивилася у вікно, знову сама-самісінька»* [1, с. 362].

Смерть для Соломії стає невід'ємною частиною її життя (як до речі як і багатьох інших героїв роману). Але на відміну від них, вона додає їй сили до протистояння та рішучих дій: *«...ризикуючи наразитися на кулю, вона повзла визволяти цю Руфину»* [1, с. 72]. Можливо саме це правило дає можливість їй прожити майже сто років, бо вона твердо переконана, що доки вона живе, то повинна дарувати життя й іншим.

Щоб підкреслити цей факт автор навіть проводить паралелі між Соломією та іншими героями: *«...а як би вчинила на місці цієї чужоземки його люба Марлен? ... Марлен за жодних обставин не пішла б визволяти подругу. Принести себе в жертву чужоземному солдаткові...»* [1, с. 72].

Ставлення до смерті характеризує не лише епоху, оцінюючи її загальний культурний рівень, уподобання і характер, але й кожної окремо взятої людини. Тому смерть у романі створює і таку межову ситуацію, у контексті якої спостерігаємо зміни в системі цінностей не тільки Соломії, але й цілого століття. Коли почуття від втрати мають бути награними, виставленими на загальний показ: *«Горе? Яке горе? Хтось умер? – Хтось? Я дам тобі хтось! – гнівно каже бригадир. – Ти що, не чула? Товариш Сталін, наш великий керівитель і вождь, умер... Той-во, трахтур ци як там, ну де плакати тре'»* [1, с. 2].

У деякі моменти смерть виступає для Соломії єдиною можливістю звільнення від страждань і від нещасливого життя. Адже вона є набагато реальнішою, ближчою і досяжнішою, ніж життя: *«Зціпила зуби, аби не плакати. Так тримала, колыхала і думала. , що жити без доньки вона на цим осоружнім світі ни зможе. На тамтім, якщо Бог забере цю золоту крихіточку, їм обом буде тепліше й захисніше»* [1, с. 272]. Але життєві позиції, закладені в неї ще з дитинства отцем Андронієм кожного разу стримують її від задуманого: *«Не, то гріх, так вони там не стріються...»* [1, с. 272].

Майже кожну смерть знайомих та близьких людей, героїня переосмислює через власне життя, ніби співставляючи її з собою. А через постійне нагадування віку Соломії, письменник намагається

розкрити зміни її світогляду та наближення до власного кінця : *«Подумала раптом – тож Танька десь років на десять за неї молодша була, як умерла, то всього тридцять літ і прожила тико...»* [1, с. 272].

Смерть також щоразу розкриває перед Соломією варіанти поліпшення сімейного становища, надію на довготривалі стосунки: *«...через рік по чоловіковій смерті мала тоже несподіваного гостя. Степана. П'ять літ тому він похоронив свою Віталію... Отож, сказав Степан, що нарешті прийшла пора Соломці перебратися до нього»* [1, с. 327]. Чи вирішення певних проблем: *«Жалібна музика трохи заглушала плач. А як йшли вулицею, до Соломії наблизилася Гафія, Петрова мати. – Коли востаннє Петра бачила? – зашептала»* [1, с. 149].

А також смерть близьких людей надає героїні щоразу іншого статусу: *«Тут неодмінно до Соломії й переходили, апелюючи до неї як вдови загиблого фронтовика»* [1, с. 196]. Але односельці були іншої думки: *«Чоловіка не вернеш, та й... Мала б соломія образитися за вдруге почутий натяк на солом'яну вдову»* [1, с. 188]. Та й сама Соломія неодноразово погоджувалася з ними: *«Я вдова, – сказала Соломія. Сказала – і відчула нещирість власних слів. Стало їй зимно»* [1, с. 188].

Зміна світоглядних позицій у суспільстві відбивається і на зламі віковичних традицій поховання, приносить страх і відчай до кожної родини: *«На третій день по селу солдати шпацували по двоє і веліли всім на похорони йти. Мусили піти й Соломія з мамою Марією і свекром Андрієм... До того ж свекор одверто сказав, що боїться йти. Боїться, бо... – Соломія розуміла – бо Захарко став мовби прокаженим, хто надто співчував родині, міг і сам отримати кулю»* [1, с. 148].

Ризикнувши порушити обіцяння, яке Соломія дала своєму чоловікові, жінка підсвідомо впевнена, що саме вона стає причиною його загибелі: *«І враз вона виразно почула його голос. Павлів голос, Павлів шепіт, що став рости у крик: – Не май з ним нічого, доки я на війні буду... Не знайся з ним... Виходить, не скінчилася, виходить, що не... Що вона... Соломія звелася на ного й закричала на весь двір, на всю вулицю, на все село: – Я його вбила, людоньки! Я ж тебе вбила, Павлусю!»* [1, с. 166].

Традиційно смерть у романі В. Лис намагається зафіксувати передусім в описуванні реакції оточуючих на стан головної героїні, яка черговий раз зазнала втрати: *«Одні дивилися з осудом, бо щось підозрювали, інші із співчуттям...»* [1, с. 167].

Письменник докладно описує відчуття Соломії після звістки про смерть чоловіка. Байдужість і апатія в одну хвилю переростають на тяжку втрату та горе: *«Страшною, розпатланою, що била кулаками й билася головою об стіну хати, застала Соломію сусідка Явдоха... Соломія була сама не своя, геть почорніла й закривавлена...»* [1, с. 167].

Вона переживає не тільки через численні людські смерті, для неї найскладніше примиритись із болем тих, хто вижив. Саме тому смерті односельців сприймаються нею як особисте горе, породжуючи у них теж відповідну реакцію: *«Простіть нас, хто не дуждався... Вона раптом заплакала, і що далі, то ревніше. З натовпу вирвалася Катька Тикунова, підбігла до Соломії, припала до грудей, а тоді весь гурт жіночий заплакав, заривав, обіймалися й плакали, витирали одна одній сльози й зновика плакали»* [1, с. 167].

Смерть проявляє себе через біль і страждання, які з часом приглушуються іншими емоціями: *«Маму з татом ни вернути... Якби діждалися...»* [1, с. 340]. Адже в житті Соломії з'являються нові персонажі, які наповнюють її внутрішній емоційний світ. Порушуючи моральні принципи, вони стають для неї своєрідним випробуванням: *«...коли дембельнеться, то все одно знайде неї і вб'є. – Що робити, мамо? – спитала Маруся. Якби ж то Соломія знала. Якби ж то знала»* [1, с. 335].

Саме тому письменник не просто констатує окремі біографічні факти із життя героїні, пов'язані із межовими ситуаціями, але й подає вичерпну інформацію кожному з них, розкриваючи суб'єктивне ставлення до зображуваних людей та подій: *«У очах хлопця вона побачила тривогу і захоплення А якби вказав на неї? Чи сказала б вона, що то він убив насправді?.. Вона не знає, що генік готовий убити всіх: матір, лейтенанта, себе. Він близький до істерики...»* [1, с. 335]. Одна і та ж подія стає вичерпною характеристикою для героїв, яка мають короткочасний, але помітний вплив на долю Соломії: *«Вона не знає того, що знає ця жінка, що сказав німецький лейтенант – якщо не знайдуть убивцю, розстріляють їх обох»* [1, с. 82].

Висновки. Отже, як бачимо, герої В. Лиса не відчувають страху перед приходом смерті. Проте кожному з них властиве своє, зумовлене конкретними життєвими обставинами, відчуття трагізму, але не від усвідомлення власної кінечності, а швидше, від відчуття недовиконаного обов'язку перед Соломією. А вона, в свою чергу, постає у різних вікових іпостасях та ролях: «дівчинка, дівчина, жінка, дружина, коханка, подруга, вдова, бабуся, ланкова...». Але спостерігається певна закономірність, коли кожен прожитий рік героїні не додає й не позбавляє запланованого на її шляху такого вже звичного смертевиявлення та смертевираження.

Дотримуючись традицій модерністів, В. Лис у своєму романі змальовує смерть як формальний засіб задля досягнення певного емоційного ефекту в розкритті психології головної героїні. Бо кожна смерть у романі В. Лиса «Соло для Соломії» – не лише констатація факту. Вона демонструє зацікавленість письменника проблемами окремої особистості й всього суспільства загалом.

Тому смерть у творі є не тільки лейтмотивом, але й виконує функцію своєрідного обрамлення: виступає зав'язкою і розв'язкою. Вона

стає основою формування життєвих принципів головної героїні. Повсякчас доводить, що серед пануючого зла існують проблиски добра, які спостерігаємо в багатьох вчинках Соломії. Характерно, але смерть при цьому не є відстороненою, навпаки, простежуємо й її суб'єктивне ставлення до зображуваних людей.

У кожній частині життя Соломії зображено факти в доволі хаотичному порядку, але вони не сприймаються читачем відокремлено, а, навпаки, як у нерозривній єдності. Смерть багато разів безпосередньо перетинається з головною героїнею, проте кожного разу вона забирає близьких їй людей. Тому її зображення в різноманітних парадигмах дає змогу авторові підкреслити думку, що не варто боятися смерті як фізіологічної кончини, а тієї, яку несе з собою людина.

Перспективи подальших розвідок. У найближчих публікаціях плануємо продовжити дослідження впливу смерті як однієї з характеристик головних героїв у творах В. Лиса.

Література

1. Лис В. С. Соло для Соломії: роман. Харків: Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2013. 368 с.

Тищенко О.

– старший викладач кафедри української мови та літератури
Донбаського державного педагогічного університету

Данилейченко І.

– студентка III курсу українсько-англійського відділення філологічного факультету Донбаського державного педагогічного університету
УДК 821.161.2-31.09

ОСОБЛИВОСТІ РОМАНУ О. ЗАБУЖКО «МУЗЕЙ ПОКИНУТИХ СЕКРЕТІВ»

Своєрідною ознакою творчості Оксани Забужко стає літературний прийом «текст у тексті», який наявний у назві роману «Музей покинутих секретів». Цей прийом передбачає уможливлення вставних текстів, документів, фотознімків, а точніше, їх описів. У романі наявність цих структурних елементів не просто виправдана, а потрібна для розуміння фабули, історії життя героїв та історичного часу, що його зображує авторка. Так, на допомогу читачеві авторка розпочинає твір з родинного дерева персонажів. У романі «текст у тексті» якраз і складає той колаж, який має надмірну кількість засобів і прийомів витворення постмодерного текстового полотна.

Ключові слова: постмодернізм, мовний феномен, автобіографізм, «текст у тексті», символічність, наратив.

Тищенко О.

– старший преподаватель кафедры украинского языка и литературы
Донбасского государственного педагогического университета

Данилейченко И.

– студентка III курса украинско-английского отделения
филологического факультета Донбасского государственного педагогического университета